

تیجی وِشو پنجابی کانفرنس، دیش جگت یادگار حال، جاندهر (۱۸-۱۵ فروری ۲۰۰۷)

قوم دا سنکپ آتے پنجابی قوم دا وِکاس  
ہرکشن سنگھ مہتہ، سورنجیت مہتہ

’قوم‘ شبد کنی طرح ورتیا جاندا ہے جویں کہ جٹ قوم، مہاجن قوم،  
سکھ قوم، پنجابی قوم، پاکستانی قوم، بھارتی قوم آد۔ ہتھلے پرچے  
وِچ قوم نوں انگریزی شبد ’نیشن‘ دی طرح ورتیا گیا ہے۔  
انگریزی بجاشا وِچ تِن شبد ٹقوج را، چھوقوک، ۳رچ اوگ کھ جنہاں نوں  
اسیں قوم، راج آتے دیش کہہ سکدے ہاں، سماج وِگیان (چھر بچن؛ چھ بچن  
ک اچک) دی بجاشا وِچ وکھ-وکھ ارتھ رکھدے ہن بھاویں عام ورتوں دی  
بجاشا وِچ ایہناں تِن لفظاں نوں سنکپ دے طور ’تے سمجھن وِچ  
کافی رل-گڈ جیہی رہندی ہے۔ اسے لئی سماج وِگیانیاں نوں دو شبدوں  
دا جوڑ اقوج را چھوقوک (قوم-راج) وی ورتتا پیندہ ہے۔

بجاشاواں دی سیا

اجوکیاں بجاشاواں اتہاسک آنتی کردیاں اک ایسے پڑاء ’تے پُچ  
گنیاں ہن کہ اوہ کسے اک منگھ جاں منگھی سموہ دے نعل  
گنجیر، بھاؤک جاں بودھک سنوادر چا سکدیاں ہن پرہن کوئی دی  
بجاشا (انگریزی سمیت جہڑی ۶ لکھ توں ودھ لفظ اپنی بُل وِچ  
لئی فردی ہے، عام سنچار وِچ کسے اک شبد دے اک ہی ارتھ

نہیں دندی۔ ہن سیاسی۔ سہاجک۔ آرتھک عمل تے اوناں دی شہداولی اینی واری ساڈے ساہنے آوندی ہے کہ سہاج۔ وگیانی ساہت وچ سنکلیاں نوں سہجھن لئی اؤکڑ بن جاندی ہے۔ ایہہ وقت قوم دے سنکلی نوں سہجھن وچ بہت محسوس ہندی ہے۔ منگھی سنسار وچ سنچار کیول آپنی اجوکی پہلی زبان (۶جگت و: قاپچقپک) وچ ہی نہیں ہندا، پرائیاں اتے گو آندھی جاں بیگانیاں زبانان وی ورتوں وچ آوندیاں رہندیاں ہن۔

بھارو سیاسی آرتھکتا (۴رٹھج اقاو ر ب ج و ج چھڈ؛ ۵چرارٹھکھ) لفظاں دا بھاؤک پکھ اتا پیڈا کر دندی ہے کہ بودھک عمل وچ رکاوت بن جاندی ہے۔ ۱۹۴۷ توں پہلاں اسیں جے بھارت نوں بھو قومی خطہ من وی لیندے تاں وی بھاؤک اثر والا شہد 'راشٹر' ساڈے کول سی جس دے کھنڈن نے سانوں اینا پرجاوت کیتا کہ پاکستان وچ وسدے پنجابی وڈے بھارت توں ڈردے ہاے تائیں اپنی پنجابی زبان نوں اپناون اتے وکاس کرن دے راہ وی بہت گھٹ ترے ہن۔ پاکستانی پنجاب وچ اجے وی بھارت۔ راشٹر دے ڈر مارے فارسی اتے اوس توں وڈھ اُردو دا بول بالا ہے۔ ہالانک ایہہ زبانان پنجابی زبان دے وکاس دے اک پڑاے تے کافی کار۔ آمد ثابت ہوئیاں ہن پر اجو کے سمیں وچ دہاتی پنجابیاں دی بودھک سمرٹھا نوں ودھاؤنا اتے ورتوں وچ لیاؤنا تاں کیول تے کیول پنجابی نعل ہی ہووے گا۔ ایہہ کم اُردو۔ فارسی اکیویں صدی دا ہانی منگھ نہیں بنا سکدیاں۔

نواں یگ اتے قوم

قوم جاں نیشن دا سنکپ سنسار پدھر تے سرمائیداری آتے ودھدی  
 جمہوریت نعل ہی اُجھرا ہے۔ اس کلگی مُقابلے بازی دے دُور وِچ  
 سہیاچارک قوماں بندیاں ہن۔ گزارا سہیاچار (تجارت و توجہ) اچک پھچ؛ وِچ گک) وِچ  
 وسدے جگیرو قبیلے وڈے امیر سہیاچار اُسارن تے مانن لئی اکٹھے  
 ہندے ہن، جویں جرمنی وِچ ہویا جاں وڈے سامراج ٹڈے ہن،  
 جہڑا کارج روم دی ٹٹ۔ بھجّ توں ہی شروع ہو گیا سی۔ پچھئی ایشیا  
 وِچ سرمائیداری بڑی پچھڑے انگریزی راج ویلے تھوڑے۔ تھوڑے ہسٹیاں  
 وِچ ودھی۔ جدوں انگریز بھارت چھڈّ کے جان دیاں تیاریاں وِچ سن،  
 مُشکل نعل کُجھ کُ اجوکیاں بھاشاواں ہی نکسالی بن سکیاں سن۔ انگریز  
 جاں ہور یورپی ودوان جویں کہ میکسولر جہڑے ایسٹ انڈیا کمپنی  
 دے نوکر سن نے انڈین نیشن جاں دیسی ودواناں نے ’بھارتی راشٹر‘  
 ہی بناؤنا سی۔ اوس سہیں تک پنجابی قوم دے سنکپ دا اُجھرا  
 کافی مُشکل گل سی۔ اودوں پُرائے ویدک کال دی گاتھا دی سہائتا  
 نعل بھارت دا سنکپ ہندو دھرم نعل رل۔ گڈّ ہونا ہی سی آتے جدوں  
 مُسلم پُئر جا گرتی وی ہون لگی تاں پاکستان قوم (پوٹر آدمیاں  
 دی قوم) دا سنکپ وی اُجھرا ہویا۔

قوم (نیشن) دا سنکپ مُڈھے طور تے سہیاچارک سنکپ ہے۔ سہیاچار  
 اپنے آپ وِچ اک مہان سنکپ ہے، جس وِچ ساڈا اُجھنا۔ بیٹھنا، کھانا۔ پینا،  
 گاؤنا۔ وجاؤنا، ہسنا۔ رونا، چچ۔ آچار، لڑنا۔ بھڑنا، پیار۔ محبت، گل کسی  
 ساڈی سوچھی آتے کرنی سبھ کُجھ شامل ہے۔ جد کئی قبیلے رل کے اک  
 امیر سہیاچار وِچ لیندے ہن تاں ہی اوہ اک قوم دا رتبہ حاصل

کردے ہن اُتے سرمائیداری دے مُقابلے بازی دے یُگ وِچ سچلتا نعل  
 داخل ہندے ہن۔ ایہہ عمل بھُت سارے لوکاں دی بھاؤک اُتے بودھک  
 سانجھ وِچوں سرے چڑھدا ہے۔ وکھ-وکھ قومیاں وِچ سبھیاچارک سانجھاں وی  
 ہندیاں ہن اُتے وکھریویں وی۔ وکھریویاں دے آدھار اُتے ہی وکھ-وکھ  
 قوماں دی پہچان بدی ہے۔ ایہہ بالکل ضروری نہیں کہ وڈے پروار  
 وِچوں نکلیاں قوماں کسے نکراں وِچوں ہی نکلن جوین ہئے ہئے

سوویت سنگھ وِچ سماج واد تجن سمیں کئی نویں قومی راج ساڈے ساہینے  
 آئے۔ ایہہ شاید اس لئی ہویا کیونکہ سماج وادی وِچاردھارا وِچ بھاشائ  
 قوماں دے سدھانت نوں مارکس توں لے کے لینن تک شدت نعل  
 سبھیا تے نجایا گیا۔ جے نویں قومی راج وڈے سانجھے پروار وِچوں  
 شریکیبازی کر کے وکھ ہندے ہن جوین کہ ۱۹۴۷ توں بعد دا بھارت  
 اُتے پاکستان تاں دوویں اک دوجے دے رکیب وی بن سکدے ہن  
 جوین لگجگ ۶۰ سال اجیہی کھچوتان وِچوں ایہہ دوویں دیش لنگھے  
 ہن۔ ہو ایہہ وی سکدا ہے، جس دے تھوڑے تھوڑے آثار دس رہے  
 ہن کہ رکیب نہ رہ کے رفیق بن جان اُتے ۲۱ ویں صدی نوں ایشیا  
 دی صدی بناؤن وِچ مگھ بھومکا نجاؤن۔

اتہاسک عمل وِچ ویکھیا گیا ہے کہ دھرم اُتے بھاشا جاں دوویں رل  
 کے وکھ-وکھ قوماں دا آدھار بندیاں آئیاں ہن کیونکہ ایہہ دوویں  
 بھاؤک اُتے بودھک سانجھ/وکھریویں دی سبھ توں ودھ اہم اکائیاں  
 ہن۔ جرمن بھاشی لوکاں دے اتہاسک تجربے توں ایہہ گل چنگی طرح  
 سمجھ آ سکدی ہے۔ کئی جرمن قبیلیاں نے سمندروں پار انگلینڈ دے

کنی پَسِیاں تے قبضہ کر کے انگریزی زبان آتے سجیاچار دے مُڈھلے  
 دُورِ وِچ تالِ حِصّہ پایا پر جرمنی دیش آتے جرمن بھاشا جرمن قبیلیاں  
 دی اپنی بھاؤک آتے بودھک سانجھ نعل ہی پروان چڑھی - دُوجے پاسے  
 آسٹریا-ہنگری سامراج ٹُن نعل آسٹریا رہا تالِ جرمن بھاشی پر اوہ  
 نال تالِ جرمن کہاوٹا چا ہوندا ہے آتے نہ ہی جرمنی وِچ رلہا -

ایہہ ٹھیک ہے کہ تاریخی عمل نے دو وکھڑے دیش بنا دتے آتے  
 ہُن وی اوہ وکھڑے ہن - اس وکھڑی پچھے دھارمک کارن وی ہے -  
 جرمنی تالِ بھت سارا پروٹیسٹینٹ چرچ دا حامی ہے آتے آسٹریا  
 رومن کیتھولک چرچ دا - نویں یورپ-ایلیکرن دے نویں عمل وِچ کی  
 واپردا ہے، ایہہ ہالے سوچ سکنا اوکھا ہے کیونکہ سیاست اگے کیویں  
 تَر دی ہے ایہہ ہمیشہ ہی اوکھا سوال ہندا ہے -

دھرم، بھاشا آتے قوم

دھرم آتے بھاشا دوویں منگھ دی بھاؤکتا دا حِصّہ ہندے ہن پر  
 بھاشا اک گلوں ہور وی سہرتھ ہندی ہے - ایہہ کنی منوکھاں دے  
 آپسی وِچار وٹاندرے دا مادھیم ہون کر کے منوکھاں دی بودھکتا نوں  
 طاقتور بناؤندی ہے - منگھی وکاس وِچ بودھکتا دا ودھنا بھت اہم  
 مسئلہ ہے - اسے لئی جھڑیاں قوماں آپنی بھاشا وکست کر کے آپنی  
 بودھکتی نہیں ودھاؤندیاں اوہ دوجیاں قوماں نالوں پچھڑ جاندیاں  
 ہن -

آئرلینڈ دھرم دے آدھار تے بنیا پر اپنی بھاشا دا وکاس آتے

ورتوں نہ کرن کر کے انگلینڈ توں کنا ہی پچھے رہ گیا۔ اُتری  
 آئرلینڈ آتے سکائینڈ وی اپنی جھاشا نوں تیاگ کے انگریزی دے  
 لڑ لگے پر انگلینڈ توں ہر پکھوں پچھے ہن۔ جرمنی، فرانس، جاپان،  
 سویڈن، نکا جیہا ناروے آپنیاں جھاشاواں دا وکاس آتے ورتوں کر  
 کے کتھوں دے کتھے جا پھنچے ہن۔

پاکستان دھرم دے آدھار تے بنیا پر بہتی دیر تک اک دیش-قوم  
 نہ رہ سکيا آتے نہ ہی بہتا وکاس کر سکيا ہے۔ جھارت وی انگریزی  
 جھاشا دے پچھے پیا ہویا ہے پر چین توں پچھے رہ گیا ہے۔ جھارتی  
 پنجاب وچ پنجابی جھاشا دا کجھ وکاس ہویا ہے آتے ایہہ نوں  
 کھیتی تکنالوجی نوں کساناں تک لے جان کر کے کھیتی وچ تاں چوکھی  
 ترقی کر سکيا ہے۔ پاکستانی پنجاب وچ کھیتی کھیترا نے جھارتی پنجاب  
 نالوں گھٹ ترقی کیتی ہے۔

ملیالی جھاشا بولن والے کیرلا نواسی ہندو، مسلمان آتے عیسائی اک  
 جھاشائی قوم بنن وچ سچل ہو گئے ہن آتے بودھک کھیترا وچ دکھنی  
 ایشیا وچ سبھ توں موہرلی تھاں تے پُچ گئے ہن۔ اوتھے مذہبی فساد  
 وی گھٹ ہی سئیندے ہن۔ جے ۱۹۴۷ دی ونڈ ویلے پنجاب آتے بنگال  
 دی ونڈ نوں ویکھینے تاں جو کتلو-گارت دوویں پاسے دے پنجابیاں  
 نے ویکھی تے کیتی، اوہ بنگالیاں نے نہیں کیتی۔ پچھسی بنگال  
 وچ کافی مسلمان ہاں وی وسدے ہن آتے ہندو بنگلا دیش وچ۔  
 اس دے اُلٹ دوویں پنجاباں وچوں گھٹ گتیاں دا تاں صفایا ہو  
 گیا ہے۔ بنگالی قوم پنجابی قوم نالوں زیادہ اک-مٹھ ثابت ہوئیے۔

جو گل ملیالیاں، بنگالیاں بارے دُرست ہے آتے آتے ہُن شاید  
 پنجابیاں بارے وی ہون جا رہی ہے، اوہ دوجیاں دکھی قوماں بارے  
 وی دُرست ہے۔ ۱۹۴۷ء وچ اُتری بھارت وچ تاں ہندو/سکھ/مُسلمان بھارت  
 جاں پا کستان وچ ونڈے گئے پر تامل، تیلگو، کنڑ لوکاں وچوں  
 پا کستان وچ شاید کوئی اکا-وگا ہی گیا ہووے۔

بھاشا، نظم آتے نسر  
 بھاشا آتے آپ بھاشا دے بھید نوں سمجھنا لازمی ہے کیوں جو دوویں  
 کئی وار یک-مہنی (تکھارا کھٹھ) جیہیاں جا پدیاں ہن۔ دوہاں وچ کویتا  
 (نظم) تاں لکھی ہی جاندی ہے پر نسر (وار تک) بے پٹی نہیں۔ سندر  
 ساہت (اکت وی ک وچ بچہ؛ ج وک گ ق وچ گ ک) شروع شروع وچ صرف نظم وچ ہی ملدا  
 ہے، لگجگ ہر بھاشا وچ۔ مگروں نسر دا ساہت رچیا جان گدا ہے۔  
 کوئی آپ بھاشا جاں بولی جیکر چوکھا نسر ساہت (بگرتک؛ ج وک گ ق وچ گ ک)  
 لکھن، سمجھن وچ سچل ہو جاوے تاں اوہ آپ ہی بھاشا بن جاندی  
 ہے۔ کسے ویلے پنجابی نوں ہندوستانی (جسدیاں ہن دو ونگیاں اُردو  
 آتے ہندی ہن) دی آپ بھاشا وی کئی لوک سمجھدے سن۔ بھاویں بھت  
 سارے پنجابیاں نے پہلاں اُردو آتے مگروں ہندی وچ لکھنا شروع  
 کر وتا پر ویہویں صدی وچ نسر-ساہت پنجابی وچ چوکھا سارا آتے  
 کافی اچے پدھر دا لکھیا گیا۔ اس طرح پنجابی عالمی پدھر دی  
 بھاشا بن گئی۔ ۱۹۴۷ء توں بعد بھارتی پنجاب وچ پنجابی نے اپنا قد  
 بھت ودھایا، مگروں پرواسی پنجابی لکھاریاں نے آتے ہُن کجھ

سہیں توں پا کستانی پنجایاں نے اپنیاں لکھتاں راہیں بلے-بلے کرائی  
ہے -

جاشا ساڈیاں صرف جذباتی لوڑاں ہی پوریاں نہیں کردی۔ ساہت وی سارا  
سندر ساہت نہیں ہندا۔ روز دی زندگی وچ ہور ضروری، گھٹ ضروری،  
سوہنے، گھٹ سوہنے، سوادے-گھٹ سوادے (خُشک) کارج وی کرنے ہندے  
ہن۔ سماج وگیانی، وگیانی آنے ہور بودھک کم کرن والے لوک جے  
سارا کم اپنی جاشا وچ ہی کرن تاں اوناں دے دماغ تے گھٹ  
بوجھ پیندہ ہے تے اوناں دی بودھک اُتپادکتا (بگ رت وچ وچ وکھ) ودھ  
ہندی ہے۔ اسے لئی سارے یورپی دیشاں وچ خُشک (بگ رت وچ وچ : ج وک گ قوچ گ  
ک) وی اوناں دی پہلی جاشا وچ ہی رچیا، پڑھیا آتے ورتیا جاندا  
ہے۔ آج دے مشینس یگ وچ ایہہ نکے وڈے دیش غیویر انگریزی  
دیش ہندے ہوئے وی بہت ترقی کر گئے ہن آتے کری جا رہے  
ہن۔ اس پکھوں اسیں پنجابی اجے بہت پچھے ہاں۔

پنجابی جاشا دا گھیرا

اسیں پہلاں ویکھ چکے ہاں کہ نکے نکے آپ جاشی قبیلے اکٹھے  
ہو کے جاں وڈے بہو جاشی سامراج ٹٹے آجوکیاں قوماں سرمایداری  
دے جگ وچ اُجھریاں۔ ایہہ ہے تاں اک سیاسی عمل پر سہیاچارک  
عمل وی ہے کیونکہ جاشاواں نویں یگ وچ جدوں نکسالی رُپ اختیار  
کردیاں ہن تاں اسے طرح ہی کردیاں ہن۔ پنجاب وچ کسے ویلے  
بروہی بولی ہندی سی پھر اتھے اک ات اوکھی جاشا سنسکرت بھی



اَتے پھر پچھسی ایشیا وچ مُقابلتاً سوکھیاں بھاشاواں جویں پنجابی،  
 بنگلہ، مراٹھی، گجراتی آد (وکھرے وکھرے خطیاں وچ) بییاں۔  
 پنجابی بولن والیاں دا بہت وڈا حصہ پا کستان وچ ہے، جتھوں  
 ایہہ مُلتان توں تُوڑی تُوڑی پٹیالے، انبالے، چنگیگڑھ، کانگڑے، جمو  
 آد تک پھنچی۔ ایہناں سارے علاقیاں وچ پنجابی دیاں اڈا اڈا ونگیاں  
 ہن پر ایہناں سارے علاقیاں دے عام لوک اک دوجے نعل گل  
 کر سکدے ہن (خاص کرے نکسالی پنجابی دے حوالے نعل)۔ ۹۰ویں توں  
 ۲۰ویں صدی وچ تھوڑھی تھوڑھی سرمایداری منڈی ارتھ چارا ودھیا، اس  
 دے نعل سارے لوکاں دا آپس وچ آنا جانا وی ودھیا اَتے اس  
 علاقے دے کیندر لاہور امرتسر دے ماجھے دی بولی ریڑھ دی ہڈی بنی  
 اَتے نکسالی پنجابی بھاشا سچی۔

پنجابی بھاشا دا ہالے نکسالیکنر ہو ہی رہا سی کہ ڈوگری جمو کھیت  
 وچ تھوڑھی بہت نکسالیکنر ول تُوڑی پٹی پر کانگڑے والی ڈوگری ہندی  
 ول تُوڑی پٹی۔ پا کستان وچ سرائکی ناں تھلے بابا شیخ فرید بابے پنجابی  
 قوم دے اپنے گھر مُلتان توں سِندھ والے پاسے سرکن لگ پئی۔  
 سرائکی دا وڈے پنجابی گھر توں سرک جانا کافی مُشکل ہی جا پدا  
 ہے۔ ادھر بھارتی پنجاب وچ پُو آدھی اَتے با گڑی ناں پوری طرح نکسالی  
 پنجابی وچ رچیاں ہن اَتے ناں ہندی وچ۔ ایہہ ایہہ ہندی نالوں  
 پنجابی ول ودھیرے رچت ہو رہیاں ہن کیونکہ پا کستان توں پنجابی  
 ایہناں علاقیاں وچ کافی گنتی وچ آ و سسے سن۔  
 جدوں آج دُنیاں اک مہان پنڈ بن رہی ہے پنجابی بھاشی لوک ساری

دُنیاں وِچ کھلر گئے ہن پر ہالے وی ایہناں دی اکثریت (بہو  
گنتی) پا کستانی آتے بھارتی پنجاب وِچ ہی ہے۔ ایہناں دوویں پنجاباں  
وِچ کُجھ غَیر پنجابی اکلیتا (گھٹ گنتیاں) وی ہن جنہاں وِچوں  
کُجھ لوک (خاص کر پنڈاں وِچ وسدے) پنجابی بھاشا تے سھیاچار وِچ  
سموئے جا رہے ہن آتے کُجھ اپنی وکھری بھاشائی پہچان بنائی  
رکھن لئی یتنشیل ہن۔ اسے طرح بھارت آتے پا کستان دے ہور صوبیاں  
وِچ کافی گنتی وِچ پنجابی بھاشی لوک پنجابی بولی آتے سھیاچار نعل  
ہالی وی جھڑے ہوئے ہن۔ لوہڑی بڑے شوق نعل مناؤندے ہن آتے  
خوب مچھلے ریوڑیاں کھاندے، لوہڑی بالدے آتے دُلے جھٹی دا گیت  
گاؤندے ہن۔

بھارتی پنجاب دی ۲۰۰۱ وِچ گُل وسوں ۲.۴۲ کروڑ سی آتے پا کستانی  
پنجاب دی ۱۹۹۷ وِچ ۷.۳۶ کروڑ۔ گُل بھارت، پا کستان آتے باقی دُنیاں  
وِچ پنجابی بھاشیاں دی گنتی ۱۳-۱۴ کروڑ سہجھی جاندی ہے، جہڑی کہ  
فرانس آتے جرمنی دی ملا کے گُل آبادی نالوں تھوڑھی گھٹ ہے۔ ہن  
سوچیا جاوے کہ جیکر ایہہ ۱۴ کروڑ لوک پنجابی وِچ پڑھ لکھ جان  
بھاویں گورمکھی، شاہمکھی جاں کسے ہور مگھی وِچ تاں ایہناں پڑھے  
لکھے سہرٹھ پنجابیاں دی سھیاچارک مچھک مٹاؤن لئی کنیاں کتاباں،  
رسالے، اخباراں، فلمیاں، سیڈیاں، ڈیویڈیاں بن کے وک سکدیاں ہن۔  
ایہہ تاں اک سھیاچارک انقلاب وی نہیں سگوں آرتھک انقلاب ہی ہو  
نہیگا۔ جیکر آتے جدوں وی اجیہا ہو گیا تاں پنجابی قوم دا  
دُنیاں بھر وِچ دُنکا وجنا قدرتی ہے۔ بہت آشاوادی تاں ایہہ کہنگے

کہ اجیہا آج نہیں تاں کل ہون ہی والا ہے۔ پر ایہہ ہونا لوڑیندا  
ضرور ہے۔

قوم، راج آتے دیش

اسیں شروع وِچ ہی قوم-راج-دیش دی ترِکڑی دا ذِ کر کیتا سی۔ ہُن  
اِس ترِکڑی نوں سمجھن وِچ کافی سوکھ ہو گئی ہے۔ دیش جاں صوبہ  
تاں دھرتی دا اک ٹکڑا ہی ہندا ہے جس دا ادھیئین جھوگول والے  
کردے ہن۔ ایپر یونائیٹڈ سٹیٹس آف امریکہ، بھارت آتے کئی ہور  
دیش آپنے صوبیاں (بگ رڈج اچک ت) نوں سٹیٹ دا ناں دندے ہن۔ اِس  
کارن لفظاں دے ارتھاں بارے جھنلجوسا پا دندے ہن۔ نعل ہی ایہہ  
دیش نوں قوم شبد نعل اکثر عدل بدل کر بیٹھدے ہن آتے نتیجہ  
ایہہ ہندا ہے کہ سنکپاں نوں سمجھنا ہور وی دُھندلا پئے جاندا  
ہے۔

اسیں کافی لمبی بحث توں بعد ایہہ سمجھدے ہاں کہ قوم اک سہیاچارک  
سنکپ ہے۔ اسیں ایہہ وی سمجھیا ہے کہ کسے وی سہیاچار دی سبھ  
توں وڈی پہچان اوس دی جھاشا ہندی ہے کیوں جو جھاشا دے وکاس  
آتے ورتوں نعل سہیاچارک منگھ۔ سموہ بودھک طور تے طاقتور بندے  
ہن آتے آرتھک، سماجک، سہیاچارک طور تے ترقی کردے ہن۔  
راج (توقوک) اک سیاسی جاں راجنیتک سنکپ ہے۔ راجنیتی راج حاصل  
کرن آتے سہیاچارک، آرتھک، پرشاسنک، فوجی آد نیتی گھرن آتے عمل وِچ

لباؤن دے گیان دا ناں ہے - کسے سسین وچ راج ستا مکھ طور  
 تے باہو بل نعل ہتھیائی جاندی سی - اوہ زمانہ جس دی لاٹھی اوس  
 دی مجھ والا سی - زمانے نے کروٹ بدلی ہے - ہن بدھی بل باہو  
 بل نالوں پر بل ہو گیا ہے - ہن تاں کھیڈ میدان وچ وی سریرک  
 بل دا مقابلہ دماغی طاقت اُتے نر بھر کرن لگ پیا ہے - اس جمہوریت  
 دے یگ وچ پنجابی لوک اوہ جتھے وی وسدے ہون اوہ ہسدے تاں  
 ہی رہ سکدے ہن جے اوہ آپسی سپیوگ دی سیاست کرن اُتے آئے  
 بدھی بل نوں ودھاؤن -

### پنجابی قوم دی حقیقت

۱۴ کروڑ پنجابیاں دی دل دی دھڑکن اکسار، اک سر تاں نہیں  
 کہی جا سکدی پر جس طرح نعل اٹاری واگھا دا پیدل رستہ کھلدیاں  
 ہی سارے سنسار دے پنجابیاں نے پچھمی ایشیا وچ امن دی فزا  
 پیدا کیتی ہے اس نے پنجابی قوم نوں اک ہلارا دتا ہے - سرحدوں  
 نوں ختم کرنا کسے سر پھرے دے ایجنڈے اُتے تاں ہو سکدا ہے پر  
 پوری ہوش حواس وچ کوئی پنجابی اجیہی گل سوچ وی نہیں سکدا - ہاں  
 کئی پنجابی چنتک ۱۴ کروڑ پنجابیاں دے سہیاچارک، آرتھک اُتے سیاسی  
 ملورتن نوں اگے تورن دے عمل بارے سوچدے ہن اُتے ایہہ پنجابی  
 قوم لئی ضروری وی ہے -

